

TEORIA LITERATURY

CXVI. GATUNKI LITERACKIE

- Rodzaj, gatunek, odmiana gatunkowa.
- Gatunek jako norma: jej ustanawianie i przełamywanie.
- Ewolucje gatunku literackiego: jego stosunek do prądów literackich i procesów historycznych.
- Kształtowanie świata przedstawionego i stylu w różnych gatunkach literackich.
- Gatunki wysokie i niskie.
- Wpływ utworu poszczególnego (arcydzieła) na rozwój gatunku literackiego.
- Klasycyzm, romantyzm, kierunki literatury XX wieku wobec gatunków literackich.

Opracowania:

- M. Bachtin, *Problem gatunków mowy*, w: tenże, *Estetyka twórczości słownej*, tłum. D. Ulicka; oprac. przekł. i wstęp E. Czaplejewicz, Warszawa 1986.
- S. Balbus, *Zagłada gatunków*, w: *Genologia dzisiaj*, red. W. Bolecki i I. Opacki, Warszawa 2000.
- E. Balcerzan, *W stronę genologii multimedialnej*, w: *Genologia dzisiaj*, red. W. Bolecki i I. Opacki, Warszawa 2000.
- D. Ben-Amos, *Kategorie analityczne a gatunki etniczne*, tłum. M.B. Fedorowicz, „Pamiętnik Literacki” 1989, nr 2.

- R. Cohen, *Historia i gatunek*, tłum. M. Adamczyk-Grabowska, „Pamiętnik Literacki” 1989, nr 2.
- G. Genette, *Gatunki, „typy”, tryby*, tłum. K. Falicka, w: *Studia z teorii literatury. Archiwum „Pamiętnika Literackiego”, t. II*, red. K. Bartoszyński, M. Głowiński, H. Markiewicz, Wrocław 1988.
- Genologia dzisiaj*, red. W. Bolecki i I. Opacki, Warszawa 2000.
- M. Głowiński, *Gatunek literacki i problemy poetyki historycznej*, w: *Genologia polska. Wybór tekstów*, red. E. Miodońska-Brookes, A. Kulawik, M. Tatar, Warszawa 1983.
- K.W. Hempfer, *Teoria gatunków (Wybrane fragmenty)*, tłum. M. Łukasiewicz, w: *Studia z teorii literatury. Archiwum „Pamiętnika Literackiego”, t. II*, red. K. Bartoszyński, M. Głowiński, H. Markiewicz, Wrocław 1988.
- G.R. Kaiser, *O dynamice gatunków literackich*, tłum. M. Łukasiewicz, „Pamiętnik Literacki” 1989, nr 2.
- A. Lefevere, *Systemy w stanie ewolucji. Relatywizm historyczny a badanie gatunku*, tłum. M. Adamczyk-Grabowska, „Pamiętnik Literacki” 1989, nr 2.
- H. Markiewicz, *Rodzaje i gatunki literackie*, w: tenże, *Główne problemy wiedzy o literaturze*, Kraków 1965 (lub wyd. nast.).
- T. Michałowska, *Poetyka i poezja*, Warszawa 1982, cz. I: *Rodzaj, gatunek (szczególnie rozdz. O gatunku w poetyce i poezji staropolskiej)*.
- I. Opacki, *Krzyżowanie się postaci gatunkowych jako wyznacznik ewolucji poezji*, w: *Problemy teorii literatury*, seria 1, wyd. 2, wyb. H. Markiewicz, Wrocław 1967.
- E. Sarnowska-Temariusz, *Zarys dziejów poetyki*, Warszawa 1985, rozdział: *W kręgu renesansowej genologii*.
- S. Sawicki, *Gatunek literacki: pojęcie klasyfikacyjne, typologiczne, politypiczne?*, w: *Problemy metodologiczne współczesnego literaturoznawstwa*, red. H. Markiewicz i J. Sławiński, Kraków 1976.
- S. Skwarczyńska, *Niedostrzeżony problem podstawowy genologii*, w: *Problemy teorii literatury*, red. H. Markiewicz, Wrocław 1967.
- S. Skwarczyńska, *Wstęp do nauki o literaturze*, t. III, Warszawa 1965.
- T. Todorov, *O pochodzeniu gatunków*, tłum. A. Labuda, w: *Studia z teorii literatury*, seria 2, red. K. Bartoszyński, M. Głowiński i H. Markiewicz, Wrocław 1988.
- J. Tynianow, *O ewolucji literackiej*, tłum. A. Pomorski, w: tenże, *Fakt literacki*, wybór E. Korpała-Kirszak, Warszawa 1978.

Słownik rodzajów i gatunków literackich, red. G. Gazda, S. Tynecka-Makowska, Kraków 2006.

Słownik terminów literackich, red. J. Sławiński, Warszawa 1988, hasła: gatunek literacki, rodzaj literacki.

B. Witosz, *Gatunek – sporny (?) problem współczesnej refleksji tekstologicznej*, w: „Teksty Drugie” 2001, nr 5 (przedruk w: *Sporne i bezsporne problemy współczesnej wiedzy o literaturze*, red. W. Bolecki, R. Nycz, Warszawa 2002).

Cz. Zgorzelski, *Historycznoliterackie perspektywy genologii w badaniach nad liryką*, w zbiorze: *Problemy teorii literatury. 2*, wybór H. Markiewicz, Wrocław 1976.

CXVII. LITERACKIE ZWIĄZKI MIĘDZYTEKSTOWE

— Podaj przykłady związków między różnymi tekstami literackimi.

— Podaj przykłady związków między tekstami literackimi a nieliterackimi.

— Jakie elementy utworów wchodzą we wzajemne związki, np. tytuł, bohater, temat, wersyfikacja, fabuła, etc.?

— Wyjaśnij znaczenie terminów: aluzja, burleska, kolaż, cytaty, heroikomika, kontynuacja tematów oraz motywów, montaż, naśladownictwo, parodia, pastisz, reminiscencja, stylizacja, trawestacja. Omów je na wybranych przykładach.

— Czy zjawiska wymienione w p. 4 występują osobno czy razem (czy można je spotkać w tym samym utworze)? Podaj przykłady.

— Spróbuj scharakteryzować różne „gry komunikacyjne” pomiędzy autorem a czytelnikiem, w tych utworach, w których występują zjawiska wymienione w p. 4.

— Które z wymienionych w p. 4 zjawisk odpowiadają związkom konkretnych tekstów z konkretnymi tekstami, a które – związkom konkretnych tekstów z gatunkami, stylami, poetykami?

— Z jakimi koncepcjami twórczości artystycznej łączą się, Twoim zdaniem, wymienione tu zjawiska: z koncepcjami „natchnienia”, „ekspresji”, „nieświadomości”, „konstrukcji”, „gry”, „zabawy”, etc.?

— Czy wymienione wyżej zjawiska literackie mają analogie w innych dziedzinach artystycznych: w teatrze, filmie, plastyce?

Utwory (przykłady):

J. Kochanowski, *Treny, Psalmy, Pieśni*; M. Sęp-Szarzyński, *Epitaphium Rzymowi*; A. Mickiewicz, *Exegi monumentum aere perennius*; C.K. Norwid, *W Weronie*; Wł. Broniewski, *Ballady i romanse*; M. Pawlikowska-Jasnorzewska, *Lenartowicz*; J. Przyboś, *List ze Szwajcarii*; Cz. Miłosz, *Traktat poetycki*;

Z. Herbert, *Tren Fortynbrasa* (1961); T. Nowak, *Psalmy* (1971); J. Tuwim, *Rzecz Czarnoleska*.

Opracowania:

- M. Bachtin, *Gatunkowe i fabularno-kompozycyjne właściwości utworów Dostojewskiego*, w: *Problemy poetyki Dostojewskiego*, tłum. N. Modzelewska, Warszawa 1970.
- S. Balbus, *Intertekstualność a proces historycznoliteracki*, Kraków 1990.
- S. Balbus, *Między stylami*, Kraków 1993.
- W. Bolecki, *Pre-teksty i teksty. Z dziejów związków międzytekstowych w literaturze polskiej XX wieku*, Warszawa 1991.
- W. Borowy, *O wpływach i zależnościach w literaturze*, w: *Studia i szkice literackie*, t. II, oprac. Z. Stefanowska i A. Paluchowski, Warszawa 1983.
- G. Genette, *Palimpsesty. Literatura drugiego stopnia*, tłum. A. Milecki, w: *Współczesna teoria badań literackich za granicą. Antologia*, red. H. Markiewicz, t. 4, cz. 2, Kraków 1992.
- M. Głowiński, *O intertekstualności*, w: tenże, *Poetyka i okolice*, Warszawa 1992.
- H. Markiewicz, *Parodia i inne gatunki literackie*, w: tenże, *Nowe przekroje i zblżenia*, Warszawa 1974.
- Między tekstami. Intertekstualność jako problem poetyki historycznej*, red. J. Ziomek, J. Sławiński, W. Bolecki, Warszawa 1992.
- R. Nycz, *Intertekstualność i jej zakresy; teksty, gatunki, światy oraz Parodia i pastisz. Z dziejów pojęć artystycznych w świadomości literackiej XX wieku*, w: tenże, *Tekstowy świat. Poststrukturalizm a wiedza o literaturze*, Warszawa 1993.
- Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Warszawa 1988, hasła: Intertekstualność, Stylizacja, Aluzja, Parodia, Pastisz.

CXVIII. KOMUNIKACYJNY CHARAKTER UTWORU LITERACKIEGO

— Sytuacja komunikacyjna – jej składniki warunkujące istnienie wypowiedzi (przekazu, komunikatu, utworu); związane z nimi funkcje wypowiedzi (wg R. Jakobsona).

— Osoby uczestniczące w komunikacji i odgrywane przez nie role komunikacyjne: nadawcy, podmiotu wypowiedzi (tego, który mówi), odbiorcy (tego, do kogo się mówi), bohatera, przedmiotu wypowiedzi (tego, o kim się mówi).

— Zewnętrzna sytuacja komunikacyjna, w której powstaje i funkcjonuje

utwór a sytuacja komunikacyjna wpisana w tekst utworu (zaświadczonej przez jego budowę i w nim przedstawionej).

— Utwór literacki jako zhierarchizowany układ różnych wypowiedzi.

— Zróżnicowanie podmiotów mówiących w utworze: podmiot całego utworu (autor wewnętrzny), narrator lub podmiot liryczny, mówiący bohaterowie; istniejące między nimi zależności (np. między narracją a mową bohaterów).

— Jak autor rzeczywisty uwidacznia się w utworze, jak porozumiewa się z czytelnikiem.

— Jak utwór żyje i zmienia się w odbiorze (indywidualnym i historycznym).

— Charakterystyczne nacechowanie komunikacyjne właściwe różnym formom wypowiedzi: monologowi i dialogowi oraz ich odmianom – narracji, opowiadaniu, opisowi, monologowi lirycznemu, monologowi wewnętrznemu, replece, tyradzie, mowie (przemówieniu), kazaniu, apelowi itd.

— Charakterystyczne nacechowanie komunikacyjne właściwe poszczególnym rodzajom literackim: liryce, epice, dramatowi.

— Charakterystyczne formy objawiania się podmiotu w literaturze współczesnej.

Opracowania:

Arystoteles, *Retoryka*, tłum. H. Podbielski, w: tenże, *Retoryka. Poetyka*, Warszawa 1988.

M. Bachtin, *Problem gatunków mowy*, tłum. D. Ulicka, oprac. przekł. i wstęp E. Czaplejewicz, w: tenże, *Estetyka twórczości słownej*, Warszawa 1986.

R. Barthes, *Śmierć autora*, tłum. M.P. Markowski, „Teksty Drugie” 1999, nr 1–2 lub w: *Teorie literatury XX wieku. Antologia*, red. A. Burzyńska i M.P. Markowski, Kraków 2006.

U. Eco, *Poetyka dzieła otwartego*, tłum. J. Gałuszka, w: tenże, *Dzieło otwarte. Forma i nieokreśloność w poetykach współczesnych*, tłum. J. Gałuszka i inni, Warszawa 1973.

M. Głowiński, *Dialog w powieści* w: tenże, *Gry powieściowe*, Warszawa 1973, s. 37–58 [przedr. w: tenże, *Prace wybrane*, t. II, Kraków 1997].

M. Głowiński, *Komunikacja literacka jako sfera napięć*, w: tenże, *Style odbioru. Szkice o komunikacji literackiej*, Kraków 1977 s. 7–28 [przedr. w: tenże, *Prace wybrane*, t. III, Kraków 1998].

M. Głowiński, *Powieść a dziennik intymny* w: tenże, *Prace wybrane*, t. 2, Kraków 1997.

M. Głowiński, T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, *Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław 1998 (hasła: *Autor, Funkcje wypowiedzi, Komunikacja literacka, Literacka sytuacja komunikacyjna, Narracja, Narrator, Odbiorca dzieła literackiego, Odbiór dzieła literackiego*,

Podmiot czynności twórczych, Podmiot liryczny, Podmiot literacki, Sytuacja dialogowa, Sytuacja liryczna, Sytuacja narracyjna oraz hasła dotyczące form wypowiedzi i rodzajów literackich).

- M. Głowiński, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, *Zarys teorii literatury*, Warszawa 1991 (stosowne fragmenty).
- R. Handke, *Odbiorca dzieła jako partner dialogu*, w: tenże, *Utwór fabularny w perspektywie odbiorcy*, Wrocław 1982.
- W. Iser, *Apelatywna struktura tekstów. Nieokreśloność jako warunek oddziaływania prozy literackiej*, tłum. M. Łukasiewicz, „Pamiętnik Literacki” 1980, z. 1; ten sam tekst pt.: *Apelacyjna struktura tekstów. Nieodokreślenie jako warunek oddziaływania prozy literackiej*, tłum. W. Bialik, w: *Współczesna myśl literaturoznawcza w Republice Federalnej Niemiec. Antologia*, wybór, oprac. i wstęp H. Orłowski, tłum. M. Łukasiewicz, W. Bialik, M. Przybecki, Warszawa 1986 lub w: *Teorie literatury XX wieku. Antologia*, red. A. Burzyńska i M.P. Markowski, Kraków 2006.
- R. Jakobson, *Poetyka w świetle językoznawstwa*, tłum. K. Pomorska, w: tenże, *W poszukiwaniu istoty języka*, red. M.R. Mayenowa, t. 2, Warszawa 1989 (fragm. ze s. 81–88).
- Ja, autor. Sytuacja podmiotu w polskiej literaturze współczesnej*, red. D. Śnieżko, Warszawa 1996 (wybrane rozprawy).
- T. Kostkiewiczowa, *Kategoria autora w badaniu poetyki utworów lirycznych*, w: też, *Kniaźnin jako poeta liryczny*, Wrocław 1971.
- J. Lalewicz, *Mechanizmy komunikacyjne „twórczej zdrady”*, w: tenże, *Socjologia komunikacji literackiej. Problemy rozpowszechniania i odbioru literatury*, Wrocław 1985.
- Ph. Lejeune, *Pakt autobiograficzny*, tłum. W. Grajewski, w: tenże, *Wariacje na temat pewnego paktu. O autobiografii*, Kraków 2001.
- H. Markiewicz, *Autor i narrator*, w: tenże, *Wymiary dzieła literackiego*, Kraków 1984, [przedr. w: tenże, *Prace wybrane*, t. IV, Kraków 1996].
- M.R. Mayenowa, *Spójność tekstu a postawa odbiorcy oraz Wyrażenia cudzościenne*, w: też: *Studia i rozprawy*, Warszawa 1993.
- R. Nycz, *Osoba w nowoczesnej literaturze: ślady obecności*, w: *Osoba w literaturze i komunikacji literackiej*, red. E. Balcerzan i W. Bolecki, Warszawa 2000 lub w: tenże, *Literatura jako trop rzeczywistości. Poetyka epifanii w nowoczesnej literaturze polskiej*, Kraków 2001.
- R. Nycz, *Tropy „ja”*. *Koncepcje podmiotowości w literaturze polskiej ostatniego stulecia*, w: tenże, *Język modernizmu. Prolegomena historycznoliterackie*, Wrocław 1997 i wyd. nast.

- A. Okopień-Sławińska, *Relacje osobowe w literackiej komunikacji*, w: taż, *Semantyka wypowiedzi poetyckiej (Preliminaria)*, Kraków 2001.
- A. Okopień-Sławińska, *Semantyka „ja” literackiego. („Ja” tekstowe wobec „ja” twórcy)*, w: taż, *Semantyka wypowiedzi poetyckiej (Preliminaria)*, Kraków 2001, s. 117–135.
- A. Okopień-Sławińska, *Teoria wypowiedzi jako podstawa komunikacyjnej teorii dzieła literackiego*, w: taż, *Semantyka wypowiedzi poetyckiej*, Kraków 1998.
- J. Sławiński, *O kategorii podmiotu lirycznego*, w: tenże, *Dzieło. Język. Tradycja*, Warszawa 1974, [przedr. w: *Prace wybrane*, t. II, Kraków 1998].
- J. Sławiński, *Odbiór i odbiorca w procesie historycznoliterackim*, w: tenże, *Próby teoretycznoliterackie*, Warszawa 1992, [przedr. w: tenże, *Prace wybrane*, t. IV, Kraków 2000].
- A. Zawadzki, *Autor. Podmiot literacki*, w: *Kulturowa teoria literatury. Główne pojęcia i problemy*, red. M.P. Markowski i R. Nycz, Kraków 2006.

CXIX. TEORIA DZIEŁA LITERACKIEGO ROMANA INGARDENA

— Dwuwymiarowa budowa dzieła literackiego, wielofazowość, warstwowość.

— Wielofazowość: rozpiętość dzieła od początku do końca, następstwo faz. Które dziedziny sztuki posiadają podobny rys strukturalny, a które go nie posiadają? Jak ta cecha wpływa na proces poznawania dzieła sztuki?

— Pojęcie warstwy jako składnika dzieła, relacje między warstwami. Która warstwa w dziele literackim jest „konstytutywna” (strukturalnie najważniejsza)? Charakterystyka warstwowej budowy dzieła literackiego (warstwa językowo-brzmieniowa, warstwa językowo-znaczeniowa, warstwa uschematyzowanych wyglądów, warstwa przedmiotów przedstawionych). Porównanie podobieństw i różnic warstwowej budowy literatury i innych sztuk np. malarstwa i muzyki.

— Polifoniczny zestrój jakości estetycznych. Przykłady jakości związanych z poszczególnymi warstwami (jakim warstwom należałoby przyporządkować jakości związane a) z rytmem, b) kompozycją fabularną, c) opisem postaci, d) synestezją, e) budową składniową zdań, f) jasnością lub niejasnością znaczeniową wypowiedzi).

— Dzieło literackie i jego konkretyzacje. Schematyczność i miejsca niedookreślenia dzieła literackiego. Rola czytelnika w procesie konkretyzowania utworu. Czy odbiorca dzieła współtworzy je? Czy adaptacja filmowa utworu literackiego jest jego konkretyzacją? Warunki poprawnej konkretyzacji. Konkretyzacja estetyczna i konkretyzacja poznawcza. Na czym polega „życie” dzieła literackiego? Czy kultura literacka danego okresu wpływa na kształt konkretyzacji dzieł literackich?

— Jakości metafizyczne i ich związek z warstwą świata przedstawionego. Czy różnią się jakości metafizyczne w dziele od ich doświadczenia w życiu. Czy obecność jakości metafizycznych wpływa na wartość dzieła literackiego?

— Fikcja jako wyznacznik literackości. Czy wyrażenie „treść fikcyjna” znaczy to samo co „treść fantastyczna”? Teoria *quasi-sądów*. Czy *quasi-sądom* przysługują wartości logiczne, prawdy lub fałszu, a jeśli tak, to czym się różnią od wartości logicznych sądów? Czy *quasi-sądowy* charakter zdań w dziele literackim zależy od tego, czy są wypowiedziane przez autora, czy narratora lub podmiot liryczny? Rozważ przypadek *Beniowskiego*. Funkcje dzieła literackiego. Czy Ingarden przypisuje dziełu literackiemu funkcję poznawczą?

— Intersubiektywny charakter dzieła literackiego. Fundamenty bytowe dzieła. Czy pismo (druk) należy do dzieła literackiego?

Prace Ingardena:

Das literarische Kunstwerk. Eine Untersuchung aus dem Grenzgebiet der Ontologie, Logik und Literaturwissenschaft, Halle 1931. Przekład polski: *O dziele literackim. Badania z pogranicza ontologii, teorii języka i filozofii literatury*, tłum. M. Turowicz, Warszawa 1960.

O poznawaniu dzieła literackiego, Lwów 1937. Przedruk w: *Studia z estetyki*, t. 1, Warszawa 1957. Zob. także przekład niemieckiej wersji tej książki: *O poznawaniu dzieła literackiego, Szkice z filozofii literatury*, Łódź 1947.

Studia z estetyki, t. 1–3, Warszawa 1957, 1958, 1970.

Wybór pism estetycznych, wstęp, wybór i oprac. A. Tyszczyk, seria „Klasyki Estetyki Polskiej”, red. K. Wilkoszewska, Kraków 2006.

Opracowania:

Słownik pojęć filozoficznych Romana Ingardena, red. naukowa A. Nowak, L. Sosnowski, Kraków 2001.

K. Bartoszyński, *O niektórych założeniach estetyki Romana Ingardena*, w: *W kręgu filozofii Romana Ingardena*, red. W. Stróżewski i A. Węgrzecki, Warszawa – Kraków 1995.

K. Bartoszyński, *Teoria miejsc niedookreślenia na tle Ingardenowskiego systemu filozoficznego*, w: *Wypowiedź literacka a wypowiedź filozoficzna*, red. M. Głowiński i J. Sławiński, Wrocław 1982 (przedruk w: K. Bartoszyński, *Teoria i interpretacja. Szkice literackie*, Warszawa 1985).

M. Głowiński, *O konkretyzacji*, w: tenże, *Style odbioru. Szkice o komunikacji literackiej*, Kraków 1977.

Z. Majewska, *Książeczka o Ingardenie. Szkic biograficzny*, Lublin 1995.

H. Markiewicz, *Roman Ingarden o dziele literackim*, „Estetyka” R. 2, 1961.

- H. Markiewicz, *Twórczość Romana Ingardena a rozwój badań literackich*, w: *Fenomenologia Romana Ingardena*, „Studia Filozoficzne”, wydanie specjalne, Warszawa 1972.
- J. Pelc, *Zdanie a sąd w dziele literackim (wartość logiczna i charakter asertywny quasi-sądu)*, „Estetyka” R. 3, 1962.
- K. Rosner, *Ingardenowska koncepcja budowy dzieła literackiego jako źródło inspiracji do analizy komunikacji artystycznej*, „Studia Semiotyczne” R. 5, 1974.
- K. Rosner, *Świat przedstawiony a funkcja poznawcza dzieła literackiego*, w: *Problemy teorii literatury*, t. 2, red. H. Markiewicz, Wrocław 1976.
- A. Szczepańska, *Estetyka Romana Ingardena*, Warszawa 1989.
- A. Tyszczyk, *Estetyczne i metafizyczne aspekty aksjologii literackiej Romana Ingardena*, Lublin 1993.
- W. Stróżewski, *Jakości metafizyczne*, w: *Słownik pojęć filozoficznych Romana Ingardena*, red. nauk. A. Nowak, L. Sosnowski, Kraków 2001.
- D. Ulicka, *Ingardenowska filozofia literatury*, Warszawa 1992.
- K. Rosner, *Ingardenowska koncepcja dzieła literackiego dzisiaj: jej doniosłość i jej anachroniczność*, w: *Prawda w literaturze*, red. A. Tyszczyk, I. Piękarski, J. Borowski, Lublin 2009.
- D. Ulicka, *O tak zwanej „prawdzie” w literaturze i o różnych rozumieniach „prawdziwości” w dziele sztuki (literackiej)*, w: *Od teorii literatury do ontologii świata*, red. J. Perzanowski i A. Pietruszczak, Toruń 2003.
- A. Soff, *Zagadnienie zwielokrotnienia warstwowego wymiaru budowy dzieła literackiego w ujęciu Romana Ingardena*, w: *Od teorii literatury do ontologii świata*, red. J. Perzanowski i A. Pietruszczak, Toruń 2003.

CXX. HISTORYCY LITERATURY. PORTRETY I AUTOPORTRETY

Temat konkursowy z lat poprzednich

Uwaga:

Można indywidualnie rozszerzyć liczbę lektur; wspomnień, rozmów, portretów. Propozycja bibliograficzna do tematu ma charakter selektywny; można również dokonać kolejnych wyborów. Pozycje szczególnie ważne ze względu na szeroką ilustrację problemu zaznaczono gwiazdką. Olimpijczyk pragnący skupić się na sylwetce twórczej Stanisława Pigonia nie musi wykazywać się znajomością pozycji bibliograficznych umieszczonych pod pierwszą częścią tematu (wybiera albo: **Historycy Literatury. Portrety i autoportrety**,

albo **Stanisław Pigoń**), powinien natomiast rozważyć możliwość odniesienia problemów zarysowanych w części pierwszej do pisarstwa i postaci szczegółowo opracowanego badacza.

A. Historycy literatury. Portrety i autoportrety.

1. Mistrzowie i uczniowie.

— Historycy literatury, ich nauczyciele i świat w autobiograficznym eseju i literackim portrecie: twórcze poszukiwania bohaterów portretów; ich hierarchia wartości. Portrety i autoportrety literaturoznawców jako zapis spotkań z człowiekiem w wymiarze intelektualnym, osobowościowym, moralnym.

— Proces dojrzewania myśli i postaw badawczych; najważniejsze czynniki takiego dojrzewania; uniwersytet: miejsce kształtowania osobowości człowieka i naukowca. Oglądanie świata przez pryzmat czynności historyka literatury; literaturoznawstwo jako „życiowy wariant”: ograniczenia i bogactwo doświadczeń; oderwanie i związek z życiem, poznanie „fragmentu” (tekst literacki) a doświadczenie i poznanie życiowe. Różnice i wspólnota osobowości piszących o literaturze.

— Wobec czasu: przemiany etosu badacza; Czy żyjemy w momencie szczególnego załamania perspektywy literaturoznawstwa?

2. Literaturoznawcy i sztuka pisarska.

— Sztuka literackiego portretu (autoportretu): między konwencjonalnym wspomnieniem a inspiracją „żywej pamięci” i literackiego warsztatu.

— Cechy narracji wspomnieniowej: nachylenie w przeszłość; metody bezpośredniej i pośredniej ekspresji osobistych doświadczeń; napięcie: literackość, „sztywność” języka naukowej dyscypliny; różnorodność perspektyw (np. perspektywa społeczna i prywatna).

— Poetyka i język: np. powściągliwość i „odpowiedniość” słowa, inne czynniki językowej urody tych wypowiedzi (lub ich brak?).

3. Miejsce wspomnień i autorefleksji historyków literatury w piśmiennictwie dwudziestowiecznym: ich rola, sens i wartość.

Opracowania:

W. Borowy, *Wspomnienia*, Warszawa 1995.

Księga wspomnień. O zmarłych pracownikach powojennej polonistyki wrocławskiej, red. M. Ursel, Wrocław 2002 (wybrane szkice np. o Romanie Sobolu).

Z. Libera, *Uczni i nauczyciele*, Warszawa 1995.

H. Markiewicz, *Mój życiorys polonistyczny z historią w tle*, Kraków 2002.

- S. Pigoń, *Z Komborni w świat. Wspomnienia młodości*, Kraków 1957 i wyd. nast.
- Poloniści Uniwersytetu Jagiellońskiego. Portrety i życiorysy*, wyd. H. Markiewicz, Kraków 1998 (wybrane szkice).
- I. Sławińska, *Szlakami moich wód...*, Lublin 1998.
- P. Szewc, *Wolność i współczucie. Rozmowy z pisarzami*, Kraków 2002, stąd: M. Głowiński, P. Hertz, J. Łukasiewicz, J.M. Rymkiewicz.
- K. Wyka, *Odeszli*, Warszawa 1983.
- Cz. Zgorzelski, *Mistrzowie i ich dzieła*, Kraków 1983.
- Cz. Zgorzelski, *Przywołane z pamięci*, Lublin 1996.

B. Stanisław Pigoń.

Etyczne zasady pracy uczonego.

— Od drobiazgu do syntezy – jak Stanisław Pigoń pracował nad tekstem literackim. Adam Mickiewicz – „służbowy przydział” czy fascynacja? Nowe podstawy mickiewiczologii stworzone przez Pigionia.

— Mistrz i uczniowie – Stanisław Pigoń we wspomnieniach badaczy młodszego pokolenia. Czym jest edytorstwo w rozumieniu Pigionia?

Opracowania:

S. Pigoń, książki historycznoliterackie:

Miłe życia drobiazgi. Pokłosie, Warszawa 1964.

Wiązanka historycznoliteracka, Warszawa 1969.

W pracowni Aleksandra Fredry, Warszawa 1956.

Zawsze o Nim, Warszawa 1998.

S. Pigoń, książki autobiograficzne:

M. Danilewiczowa, S. Pigoń, *Dialog korespondencyjny (1958–1968)*, Rzeszów 1996.

Wspomnienia z obozu w Sachsenhausen (1939–1940), Warszawa 1966.

Z przędzy pamięci. Urywki wspomnień, Warszawa 1968.

Z Komborni w świat. Wspomnienia młodości, Kraków 1957 i wyd. nast.

O Stanisławie Pigioniu:

Non omnis moriar: Studia i szkice o Stanisławie Pigioniu, red. Cz. Kłak, Rzeszów 1997.

Stanisław Pigoń. Człowiek i dzieło. Charakterystyki, wspomnienia, materiały, oprac. H. Markiewicz i in., Kraków 1972.

K. Wyka, *Stanisław Pigoń*, w: tenże, *Odeszli*, Warszawa 1983.

Cz. Zgorzelski, *Przywołane z pamięci* (rozdz. w którym mowa o Pigioniu).

Cz. Zgorzelski, *Mistrzowie i ich dzieła*, Kraków 1983 (rozdziały o Pigioniu).

CXXI. CO CZYTELNIK „ROBI” Z UTWOREM LITERACKIM? ODBIORCA I ODBIÓR W BADANIACH LITERACKICH

Temat konkursowy z lat poprzednich

- Jaką rolę pełni odbiorca w procesie komunikacji literackiej?
- Na czym polega czytelniczy odbiór (konkretyzowanie) utworu literackiego?; jakie czynniki go określają (warunkują)?
- Czym są reguły (style, normy) odbioru?
- Na czym polega różnica pomiędzy odbiorcą implikowanym (założonym, projektowanym, postulowanym przez dzieło) a odbiorcą rzeczywistym?
- W jaki sposób można badać publiczność literacką?; na czym polega socjologia form literackich?
- Na czym polega koncepcja (teoria) dzieła literackiego i historii literatury definiowanych z punktu widzenia czytelnika (odbioru)?
- Na czym polega badanie czytelniczych losów tekstów literackich („życia dzieła literackiego”)?

Opracowania:

- M. Głowiński, *O konkretyzacji*, w: tenże, *Style odbioru*, Warszawa 1978 (przedr. w: tenże, *Prace wybrane*, t. 3, Kraków 1998).
- M. Głowiński, T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, *Słownik terminów literackich*, Wrocław 1998 (hasła: *Estetyka recepcji*, *Horyzont oczekiwań*, *Komunikacja literacka*, *Konkretyzacja dzieła literackiego*, *Konwencja literacka*, *Kultura literacka*, *Lektura*, *Literackość*, *Obiegi literatury*, *Odbiorca dzieła literackiego*, *Odbiór dzieła literackiego*, *Publiczność literacka*, *Tradycja literacka*).
- M. Głowiński, *Świadectwa i style odbioru*, w: tenże, *Style odbioru*, Warszawa 1978 (przedr. w: tenże, *Prace wybrane*, t. 3, Kraków 1998); także w: „Teksty” 1975, nr 3 lub w: *Problemy teorii literatury*, Seria 3, wybór H. Markiewiczza, Wrocław 1988.
- R. Handke, *Utwór fabularny w perspektywie odbiorcy*, Warszawa 1982 [zwłaszcza rozdz. I: *Literatura jako komunikacja*].
- H.R. Jauss, *Historia literatury jako prowokacja*, tłum. M. Łukasiewicz, Warszawa 1999 (szkic tytułowy) lub wersja skrócona pt. *Historia literatury jako wyzwanie rzucone nauce o literaturze*, tłum. R. Handke, „Pamiętnik Literacki” 1984, z. 4.

- J. Lalewicz, *Socjologia komunikacji literackiej. Problemy rozpowszechniania i odbioru literatury*, Wrocław 1985 (część 2: *Literatura jako lektura*).
- S. Lem, *Filozofia przypadku. Literatura w świetle empirii*, Kraków 1968 lub wydania następne (wybrane fragmenty, np. rozdz.: *Los społeczny, czyli znaczenie dzieła*); dyskusja nad książką S. Lema z udziałem J. Sławińskiego, K. Bartoszyńskiego, H. Markiewicza, S. Lema – „Pamiętnik Literacki” 1971, z. 1.
- H. Markiewicz, *Problem odbioru i odbiorcy w polskiej nauce o literaturze*, w: tenże, *Literaturoznawstwo i jego sąsiedztwa*, Warszawa 1989.
- H. Markiewicz, *Wymiary dzieła literackiego*, Kraków 1984, wyd. 2 Kraków 1996 (*Prace wybrane*, t. 4) (rozdz. XIII: *Odbiór i odbiorca w badaniach literackich*).
- A. Okopień-Sławińska, *Relacje osobowe w literackiej komunikacji*, w: taż, *Semantyka wypowiedzi poetyckiej (Preliminaria)*, Wrocław 1985, wyd. 2 Kraków 1998; także w: *Problemy socjologii literatury*, red. J. Sławiński, Wrocław 1971 oraz w: *Problemy teorii literatury*, seria 2, wybór H. Markiewicz, Wrocław 1976.
- E. Showalter, *Przedstawiając Ofelię: kobiety, szaleństwo i zadania krytyki feministycznej*, tłum. K. Kujawska-Courtney, W. Ostrowski, w: *Ciało i tekst. Feminizm w literaturoznawstwie – antologia szkiców*, red. A. Nasiłowska, Warszawa 2001.
- J. Sławiński, *Socjologia literatury i poetyka historyczna*, w: *Problemy socjologii literatury*, red. J. Sławiński, Wrocław 1971 lub w: tenże, *Dzieło – język – tradycja*, Warszawa 1974 (przedr. w: *Prace wybrane*, t. 2, Kraków 1998).
- B. Sułkowski, *Powieść i czytelnicy. Społeczne uwarunkowanie zjawiska odbioru*, przedmowa A. Kłoskowska, Warszawa 1972 (rozdz. I: *Badanie procesów odbioru literatury w perspektywie socjologicznej*).
- H. Weinrich, *O historię literatury z perspektywy czytelnika*, tłum. R. Handke, „Teksty” 1972, z. 4.

CXXII. KANON LITERACKI

JAKO PROBLEM KULTURY DAWNEJ I WSPÓŁCZESNEJ

Temat konkursowy z lat poprzednich

- Definicje kanonu oraz kanonu literackiego.
- Kanon biblijny (kanony biblijne) a kanon literacki.
- Pojęcia „klasyki” i „kanonu” – podobieństwa i różnice.

- Rola kanonu w historii literatury (dyskusje, podręczniki akademickie).
- Rola krytyki literackiej w tworzeniu kanonu.
- Kształtowanie kanonu literatury polskiej XX wieku – twórcy, problemy, kontrowersje.
- Rola przekładu w kształtowaniu kanonu literackiego.
- Kształt kanonu literackiego w różnych epokach.
- Udział pisarzy w sporach o kanon (np. Witold Gombrowicz i jego wypowiedzi o Sienkiewiczu oraz tekst *Przeciw poetom*).
- Kanon jako źródło dyskryminacji tekstów „niekanonicznych”.
- Kanon w humanistycznym dyskursie naukowym.
- Kanon wobec nowych metodologii (feminizm, *gender studies*).
- Ideologiczny i polityczny wymiar sporów o kanon w dyskusjach krajowych i zagranicznych.
- Prasowe plebiscyty dotyczące kanonu literackiego i kolekcje literackie jako forma debaty o kanonie (np. „Polityka”, „Tygodnik Solidarność”, „Gazeta Wyborcza”, „Dziennik”).
- Literackie serie wydawnicze jako sposób kształtowania kanonu.
- Cenzura i represja polityczna jako metody kształtowania kanonu w okresie PRL.
- Dyskusje o literaturze emigracyjnej jako forma debaty na temat polskiego kanonu.
- Rola kanonu literackiego w kształtowaniu świadomości narodowej w różnych epokach.
- Czy istnienie wielu kanonów podważa sens idei kanonu literackiego?
- Kanon literacki w edukacji szkolnej i akademickiej: listy lektur, spory o listy lektur, idea jednego obowiązkowego kanonu wobec idei wyboru lektur przez uczniów i nauczycieli.
- Idea „Great Books” jako forma wprowadzania kanonu na uniwersytetach zagranicznych.

Uwagi o opracowaniu tematu:

Problem kanonu literackiego to zagadnienie bardzo obszerne. Powyżej przedstawiono tylko wybór zagadnień związanych z tym problemem. Można ograniczyć się do kilku wybranych zagadnień, a także rozszerzyć ten wybór o problemy, które się pojawią w trakcie lektury opracowań. Należy pamiętać, że problematyka kanonu jest tylko cześcią debaty o roli literatury w życiu społecznym i opracowanie tematu wymaga znajomości zagadnień historii literatury i życia literackiego, a przede wszystkim świadomości, że historia literatury jest także historią kształtowania się kanonu. Opracowując temat, należy pamiętać, że spory o kanon lektur szkolnych to tylko jeden z aspektów problematyki kanonu i dyskusja na temat lektur szkolnych nie może zdominować

rozmowy o problematyce kanonu literackiego w kulturze. Lektura opracowań w językach obcych nie jest obowiązkowa. Opracowania w języku polskim też można przeczytać w wyborze, choć zalecana jest lektura wszystkich – w miarę możliwości. Należy wykorzystać też inne opracowania, znane uczestnikowi Olimpiady, niedotyczące bezpośrednio kanonu literackiego, ale szczegółowych zagadnień związanych z kanonem.

Opracowania:

- H. Bloom, *The Western Canon. The Books and School of the Ages*, New York 1995 (podstawowe dzieło w języku angielskim, podane dla przykładu, nieobowiązkowe; można też korzystać z innych opracowań w językach obcych).
- W. Gombrowicz, *Dziennik* (dowolne wydanie).
- Kanon i obrzeża*, red. I. Iwasiów i T. Czerska, Kraków 2005.
- A. Lanoux, *Od narodu do kanonu. Powstawanie kanonów polskiego i rosyjskiego romantyzmu w latach 1815–1865*, tłum. M. Krasowska, Warszawa 2003.
- H. Markiewicz, *O kanonach literatury*, „Przegląd Humanistyczny” 2006, nr 5–6.
- A. Nasiłowska, *Między kolekcją a kanonem*. „Polityka”, 1 listopada 2008. Artykuł dostępny w Internecie pod adresem: <<http://www.polityka.pl/miedzy-kolekcja-a-kanonem/Text01,935,270750,18/>>
- Polonistyka w przebudowie. Literaturoznawstwo – wiedza o języku – wiedza o kulturze – edukacja*, red. M. Czermińska i inni, Kraków 2005 (tu dział Kanon, s. 111–163 – artykuły P. Wilczka, J. Kaniewskiego, J. Bachórza i W. Pisarka).
- J. Prokop, *Kanon literacki i pamięć zbiorowa*, w: tenże, *Lata niby-Polski*, Kraków 1998.
- J. Świąch, *Jak powstawał kanon współczesny*, w: *Literatura – Historia – Dziełictwo. Prace ofiarowane Profesor Teresie Kostkiewiczowej*, red. A. Grzeskowiak-Krwawicz, T. Chachulski, Warszawa 2006.
- P. Wilczek, *Kanon a przekład*, „Opcje” 2007, nr 4.